

(7) — כרחו

מדרבנן, והיינו ירושת אשתו: (1)

אדם מתנה עליה שלא יירשנה, וכגון שיאמר "דין ודברים אין לי על אותה נחלה העתידה לבוא לי"; וכשם שיכול להסתלק מירושת אשתו — עד שלא באה לידו — היות והיא מדרבנן, כך יכול הוא להסתלק ממה שתיקנו חכמים פירות נכסי מלוג לבעל, היות

וכדבר כהנא, שיכול אדם לסלק את עצמו מזכות שנתנו לו חכמים, כל שלא באה עדיין לידו! (8) **דאמר רב כהנא**:

מט-ב **נחלה הבאה לו** [העתידה לבוא לו] **לאדם ממקום אחר**, כלומר, נחלה שהוא יורשה רק

שכתוב בתורה.

1. **על פי רבינו יונה**; וביאור לשון "ממקום אחר": נחלה הבאה על ידי תקנת חכמים, וראה עוד מדברי רבינו יונה בזה בהערה בהמשך הסוגיא.

ואולם הרשב"א כתב: פירשו מקצת המפרשים: הבאה לו מחמת אשתו, ומדרבנן, ולאפוקי נחלת האב שהיא דבר תורה; ואינו מחוור כלל, דאף ירושת הבעל מדאורייתא היא, וראיות חזקות יש לזה וכתבתיים בפרק נוחלין; אלא הכי קאמר: נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר על ידי מעשה, ועדיין לא באה לידו, כגון נכסי ארוסה שעדיין אינו זוכה בה, עד שתבוא ממקום אחר על ידי נישואין ושתמסור לו את עצמו מרצון לחופה, דאינו יורשה מן האירוסין, דירושה בשאר תליא רחמנא, דכתיב כי אם לשאריו, מה שאין כן בנחלת האב דממילא קא אתיא, לפיכך בעודה ארוסה מסתלק ממנה, מה שאין כן בירושת האב.

וראה את לשון הרשב"ם בד"ה נחלה הבאה לו ובד"ה וכדרבא, **וראה עוד** בד"ה כדרב הונא בתוך הדברים שכתב: "והיינו נחלה הבאה לו לאדם לאחר מכאן שהמוזנות עתידים לבוא בכל יום", ונלכאורה נראה שכן היא גירסתו בגמרא], וראה בהערה 2.

ורבינו גרשום פירש: "ממקום אחר, כגון נכסי מלוג דאשתו".

7. כן נראה לפרש על פי מה שכתב הרשב"ם, דלשון "דין ודברים אין לי" דמשמע "לא יהא לי חלק בשלי" אינו מועיל משום ד"על כרחו הוא שלו"; ורבינו יונה כתב: לשון "דין ודברים אין לי" לשון סילוק הוא, שאינו רוצה לזכות בנכסיה כשתנשא לו, ולפיכך מהני".

8. **ביארו התוספות**: עיקר כוונת הגמרא בהביאה את דברי רב כהנא, הוא כדי ללמד, דאף על גב דקיימא לן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, מכל מקום יכול להסתלק מדבר שלא בא לעולם.

אבל רבינו יונה כתב: פירוש, אף על פי ש"המתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל", והכא נמי הוה לן למימר, שאין יכול לסלק עצמו שלא יזכה בשעת נישואין בנכסי מלוג שלה, שהרי אמרו חז"ל שהוא זוכה בהן בנשואין, ואילו האומר "לא אירש את אבא" אין בדבריו כלום; אפילו הכי, כיון דנכסי מלוג — מדבריהם [הוא ד]זוכה הבעל בהם, יכול להתנות ולסלק עצמו באמירה שלא יזכה בהן כשתנשא לו; ראה עוד שם.

[ולכאורה צ"ב: הרי דבר שבממון הוא, שנחלקו בו רבי מאיר ורבי יהודה — ראה לקמן קטו ב, ועוד — וקיימא לן דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, דכדבר שבממון תנאו קיים [וכן פסק הרמב"ם]! ? וראה היטב ב"קצות החושן" סימן רט ס"ק יא].

וראה את דברי התוספות בענין מתנה על מה

באותה שעה בבית המדרש, ואמר רבא, דבכגון זו התקנה, אם אמרה האשה "אי אפשי בתקנת חכמים, ואיני רוצה שיתן לי בעלי מזונות, ואף אני לא אתן לו את מעשה ידי", יכולה היא לומר כן —

ובא רבא להשמיענו כדרב הונא אמר רב! דאמר רב הונא אמר רב:

יכולה אשה שתאמר לבעלה: "איני ניזונת ואיני עושה", ומשום שעיקר תקנת חכמים היתה: מזונות לאשה, ואילו מעשה ידיה תמורה היא למזונות, ולא כדעת החולקים וסוברים במסכת כתובות נח ב, שעיקר תקנת חכמים היתה: מעשה ידיה לבעלה, ותיקנו חכמים את המזונות בתמורה למעשה ידיה, ולדעתם אין היא יכולה לומר "איני ניזונת ואיני עושה", שהרי עיקר התקנה לא היתה

ובעודה ארוסה הוא כותב לה, שעדיין לא באו לידו.

וכדרבא! דאמר רבא:

כל האומר "אי אפשי בתקנת חכמים שעשו להנאתי", כגון תקנה זאת שדיברו עליה בבית המדרש והיא מדרבנן [ומפרש לה ואזיל], שומעין לו, כי חכמים לא יזכו לו זכות בעל כרחו. (2)

שואלת הגמרא: מאי "כגון זאת" שאמר רבא, כלומר, על איזה תקנה אמר רבא את הכלל שלו?

ומפרשת הגמרא: בתקנת מזונות — שתיקנו: הבעל יזון את אשתו, ובתמורה, יהיו לו מעשי ידי האשה — היו עוסקים

בהערה], אלא הכי קאמר: נחלה הבאה לו על ידי נשואין [וזה הוא פירוש "ממקום אחר"], אף על פי שהיא מן התורה [כלומר, ונאמר שסובר רב כהנא דירושת האשה היא מדאורייתא], אדם מתנה עליה, ולא אלימא שלא להתנות עליה כשאר נחלות.

עוד כתב שם בפירושו הראשון: לא איצטרין לאתויי הא דרבא, אלא לאשמועינן דרבא נמי קאי בשיטתיה דרב כהנא; וראה שם בדבריו עוד ביאור שלישי.

והוסיפו התוספות לבאר: ובמילתיה דרבא לחודיה לא סגי בלא רב כהנא, דמדרבא לא הוה שמענין שיוכל להתנות בדבר שלא בא לעולם, דאף על גב דרבא קאי אמזונות שלא באו לעולם, התם אינו חידוש מה שאין לה מזונות, דאטו יש לה ליטול מזונות בעל כרחא, דכשרוצה חוזרת בה, ולא קא משמע לן רב הונא אלא שיכולה להפקיע מעשה ידיה.

2. א. על פי לשון הרשב"ם, שכתב: דבעל כרחו דאיניש לא יזכהו חכמים, שאם אינו חושש בטובה שעשו לו חכמים, לא ניתן לו בעל כרחו, שלדעתו תקנוהו חכמים.

ב. נתקשו הראשונים: לשם מה מביאה הגמרא את דברי רבא, ולא די לה במה שהביאה את דברי רב כהנא!?

וכתבו הרשב"ם והתוספות: כלומר, ובאיזו נחלה מועיל התנאי, באותה שבאה לו על ידי תקנת חכמים כדרבא, אבל בנחלה דאורייתא, כגון "דין ודברים אין לי בירושת אבי" לא יועיל כלום.

ואף רבינו יונה ביאר כפירוש זה, אלא שהטעים בה דברים: שלא תאמר דהא דאמר רב כהנא "נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר", לאו למימרא דירושת הבעל דרבנן [ופירוש "ממקום אחר" היינו שהיא מתקנת חכמים ולא מן התורה, וכפי שביאר רבינו יונה, כמובא לעיל

לטובתה. (3)

כאן שבה הגמרא לדברי המשנה ששנינו: ולא לאיש חזקה בנכסי אשתו, ומדייקת:

חזקה הוא שאין לו לאיש להוכיח מחמתה שקנה את נכסי אשתו, **הא ראייה** בעדים או בשטר **יש** [מועילה היא לו להוכיח את טענתו שמכרה לו]; כלומר, אם אכן יתברר שאכן מכרה לו האשה את השדה, כי אז מכירתה — מכירה?!?

ואמאי?! **תימא** [תאמר האשה] **"נחת רוח עשיתי לבעלי** במה שמכרתי לו כדי שלא יכעוס עלי, אבל לא היה בדעתי להקנות לו את הנכסים"?! (4)

שהרי **מי לא תנן** במשנה בכתובות צה א, שיכולה אשה לטעון טענה כעין זו!?

והתנן: **לקח אדם מן האישי קרקע**, והיא הרי משועבדת לאשה לגביית כתובתה ככל שאר קרקעותיו, **וחזר ולקח מן האשה**, כלומר,

3. נתבאר על פי הרשב"ם.

4. א. כתב הרשב"ם: ולא דמי לתלוייהו וזבין דזביניה זביני [כמבואר לעיל מח ב]; משום דאגב אונסיה גמר ומקני, אבל כאן אין אונס כל כך ולא גמרה בדעתה להקנות; וראה מה שכתבו על דבריו הרמב"ן והרשב"א.

ב. לכאורה נראה מוכח, שאפילו אם החזיק האיש שנים רבות בשדה, עדיין יכולה היא לומר — לפי סברת הגמרא כאן — נחת רוח עשיתי לבעלי; שהרי המשנה עוסקת במי שהחזיק שלש שנים בשדה, ובאופן זה אנו מדייקים "הא ראייה, יש".

5. על פי הרשב"ם, המבאר, שאין הכוונה לומר ש"מקחו בטל" לגמרי, אלא כל זמן שיחיה

לאחר מכירתו בא אל האשה והחתים אותה על שטר שלא יהא לה שעבוד על הנכסים שקנה מבעלה, הרי **מקחו** של הלוקח — **בטל**, כלומר, (5) עדיין יכולה היא לגבות מנכסים אלו את כתובתה, על אף שחתמה על ביטול השעבוד.

אלמא, הרי מוכח ממשנה זו דאמרה [יכולה היא שתאמר]: **"נחת רוח עשיתי לבעלי**, ולכך חתמתי", ואם כן, **הכא נמי**, (6) **תימא** [תאמר האשה] **"נחת רוח עשיתי לבעלי**, ולכך מכרתי לו"?!?

ומשנינן: **הא איתמר עלה** דההיא משנה: **אמר רבה בר רב הונא**:

לא נצרכה — מה ששנינו "מקחו בטל" — **אלא באותן שלש שדות** [ומפרש להו ואזיל] המשועבדות לה יותר משאר נכסים, ודעתה סומכת עליהן ביותר, ובאלו דוקא מקחו בטל, כי ודאי לא גמרה דעתה והקנתה, אלא נחת רוח עשתה לבעלה. (7)

הבעל יאכל זה הלוקח את הפירות, שהרי המוכר מכר לו כל זמן שלא תתגרש האשה ולא יבוא זמן גיבוי כתובתה, והאריך בזה; אך ראה שיטה אחרת בזה, בתוספות בד"ה אילימא לפי שיטת רש"י בכתובות פא א.

6. ברשב"ם מבואר, דכל שכך הוא, כי אם יכולה אשה לטעון כן לאחרים שקנו מבעלה, כל שכך כשמכרה לבעל עצמו.

7. נתבאר על פי הרשב"ם שכתב: הא איתמר עלה דההיא ד"חזר ולקח מן האשה": אמר רבה בר רב הונא: לא נצרכה למיתני "מקחו בטל" היכא דחזר ולקח מן האשה, אלא באותן שלש שדות המשועבדות לה יותר משאר נכסים, ודעתא סמכא עילויהו טפי, דהוי "מקחן